

УДК 343.1
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2025.28>

Д. А. Патрелюк
orcid.org/0000-0002-7300-4905
кандидат юридичних наук,
докторант
Донецького державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Злочинність є одним із найбільш негативних соціальних явищ сучасності. Її суспільна небезпека обумовлює необхідність боротьби з нею як процесуальними так і іншими засобами. Основними галузями права, які формують нормативні основи цього виду боротьби, є кримінальне право, що визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинними, а також кримінально-процесуальне право, котре регламентує провадження у зв'язку зі скоєнням конкретного злочинного акту [1, с. 1]. Не зменшуючи значимість кримінального права у сфері боротьби зі злочинністю, уважається, що виконання загального завдання боротьби зі злочинністю напряму залежить від «якості» кримінального переслідування. Адже доведення винуватості у суді є неможливим без проведення ретельного збору доказової інформації. Як відомо, покарання винних є одним із засобів попередження вчинення нових кримінальних правопорушень, як самою особою-правопорушником, так і іншими.

В.М. Давидюк в даному контексті вказує, що правильне й своєчасне відкриття кримінального провадження має не тільки процесуальне, але й велике практичне значення. Це свідчить про те, що правоохоронні органи негайно реагують на кожне кримінальне правопорушення, починаючи кримінальне переслідування винних. У цьому й полягає практичне здійснення однієї з найважливіших ознак законності і правосуддя. До того ж своєчасним викриттям кримінального правопорушення і притягненням до кримінальної відповідальності винних осіб, забезпечується запобігання можливих кримінальних правопорушень, адже схильні до цього особи, часто відмовляються від свого кримінально протиправного наміру лише через страх можливого покарання [2, с. 511].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика кримінального переслідування, як комплексної діяльності сторони обвинувачення була предметом дослідження таких науковців: В.С. Зеленецький, М.С. Городецька, Л.М. Лобойко, Т.О. Лоскутов, О.М. Федорів, М.С. Цуцкірідзе, В.М. Юрчишин та інших. Однак, на наш погляд, у доктрині кримінального процесу кількість напрацювань у площині визна-

чення ролі кримінальних процесуальних засобів, в тому числі й кримінального переслідування, у боротьбі зі злочинністю є недостатньою задля з'ясування всієї сутності даного явища. Погляд на кримінальне переслідування крізь призму теорії боротьби зі злочинністю надасть можливість дослідити значимість процедури досудового кримінального провадження у виконанні загального завдання – боротьби зі злочинністю.

Виклад основного матеріалу. В.С. Зеленецький писав, що ідея боротьби зі злочинністю є стрижневою для всіх теорій про боротьбу зі злочинністю: кримінального права, кримінального процесу, кримінально-виконавчого права, кримінології, криміналістики, охорони громадського порядку, оперативно-розшукової діяльності та інших [3, с. 271]. Не буде помилковим вважати, що загальна ідея (напрямок) боротьби зі злочинністю є центральною для кримінологічного, кримінально-процесуального, криміналістичного, кримінально-правового вчення.

Усвідомлення суспільної небезпеки антигромадських явищ обумовило необхідність боротьби з ними до повного їх усунення з життя суспільства. Відповідно до зазначеної соціальної необхідності боротьба зі злочинністю й іншими порушеннями законності, їхніми причинами і сприятливими для них умовами висувається як одна з найбільш важливих загальносоціальних задач, розглядається у якості одного з основних напрямків діяльності правоохоронних і судових органів [4, с. 184].

Правий є М.С. Цуцкірідзе, який вказує, що теоріями, в межах яких вирішуються проблемні питання боротьби зі злочинністю і які є дотичними до кримінальної процесуальної діяльності слідчого, також є криміналістика, юридична психологія, правова статистика, кримінально-виконавче право, кримінологія, оперативно-розшукова діяльність тощо. Усі ці теорії мають власний предмет дослідження, однак у них є і спільний предмет – боротьба зі злочинністю, що стало основою для обґрунтування в юридичній науці нової теорії – теорії боротьби зі злочинністю [5, с. 150].

Аналізуючи політику у сфері протидії злочинності І.В. Козич зазначає, що кримінально-пра-

вова, кримінально-процесуальна, кримінально-виконавча і кримінологічна (профілактична) політики є її самостійними підсистемами. Кримінально-правова політика є направляючою силою, що формує законодавство про боротьбу зі злочинністю, про процесуальні форми застосування цього законодавства, про виконання покарань і виправлення засуджених [6, с. 251].

Досліджуючи здійснення прокурором функції боротьби зі злочинністю, В.М. Юрчишин відмічає, що мета функції – зниження рівня злочинності в країні до максимально можливої межі, завдання – активно виявляти скоєні або такі, що готуються злочини і вживати передбачені кримінально-процесуальним законодавством заходи по виявленню злочинів іншими правоохоронними органами [7, с. 5]. В даному визначенні роль прокурора у боротьбі зі злочинністю зводиться до виявлення протиправної діяльності конкретних осіб. Уважається, що головна роль прокурора (як процесуального керівника та державного обвинувача) у боротьбі зі злочинністю є проведення якісного кримінального переслідування (збір доказової інформації) та на підставі матеріалів кримінального переслідування – підтримання обвинувачення у суді. Саме процесуальна діяльність сторони обвинувачення, яка спрямована на викриття конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення, є основним кримінальним процесуальним інструментом боротьби зі злочинністю.

Державна функція боротьби зі злочинністю у межах кримінального процесу трансформується у кримінально-процесуальний напрям діяльності, виразом якого є функція кримінального переслідування [8, с. 4]. Під кримінальним переслідуванням, здійснюваним слідчим, Т.О. Лоскутов розуміє кримінально-процесуальну функцію, до змісту якої входять дії слідчого з викриття (перевірки на причетність) конкретної особи у вчиненні злочину в межах визначеного законом предмету відання [8, с. 134]. Так, автор наголошує, що однією з функцій кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, є забезпечення реалізації генеральної функції кримінального переслідування. Діяльність слідчого являє собою сукупність різнорівневих напрямків дій, які є векторно однаковими. Як представник державного органу слідчий виконує державну функцію розслідування злочинів, яка впливає із загальносоціального завдання – боротьби зі злочинністю. Державна функція розслідування злочинів є формою реалізації правової охоронної функції, що обумовлена змістом загальних нормативно-правових актів держави. Слідчий здійснює кримінальне переслідування з метою встановлення причетності винної особи до вчинення злочину. Адже притягнення винних осіб до кри-

мінальної відповідальності впливає на рівень злочинності у бік її зменшення. Слідче кримінальне переслідування є кримінально-процесуальним засобом здійснення державної генеральної функції боротьби зі злочинністю [8, с. 22–23]. Схожу точку зору має М.С. Цуцкідзе, який аналізуючи кримінальну процесуальну діяльність слідчого вказує, що остання спрямована на задоволення не лише індивідуальних потреб учасників досудового розслідування, а й суспільної потреби, яка полягає у протидії злочинності [5, с. 152].

В.М. Давидюк пише, що запобіжна діяльність щодо злочинності здійснюється в основному ще до вчинення кримінально протиправного діяння з урахуванням можливої поведінки кримінально налаштованих осіб. Але особливого значення запобігання кримінально протиправній діяльності має на стадії досудового розслідування. Відкриття кримінального провадження, встановлення винних осіб та подальше притягнення їх до кримінальної відповідальності сприяє загальному та спеціальному запобіжному впливу на осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, та на інших осіб, які повідомленні про проведення досудового розслідування [2, с. 511].

Отже, боротьба зі злочинністю може включати декілька складових, зокрема, кримінально-правову, кримінологічну, кримінально-виконавчу, оперативно-розшукову та інші. Дані елементи є важливими для досягнення бажаного результату протидії злочинності. Разом з тим, однією з головних складових боротьби зі злочинністю є процесуальна діяльність з кримінального переслідування у межах кримінального провадження.

Такий вид специфічної діяльності сторони обвинувачення має відповідати певним критеріям (стандартам). Саме такі критерії визначають кримінальний процес як сучасний, тобто такий, в якому знаходить відображення забезпечення прав і свобод людини та у якому передбачені дієві гарантії їх реалізації.

Національні суди застосовують при розгляді справ положення Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ) та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) як джерело права [9]. Таким чином, практика ЄСПЛ задає темп розвитку вітчизняного кримінального процесу. Стандарти кримінального переслідування, які сформовані практикою ЄСПЛ є прогресивними та відповідають сучасним уявленням про рівень забезпечення прав і свобод людини у ході кримінального провадження.

О.М. Федорів на основі аналізу практики ЄСПЛ та Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню виокремлює такі загальні стандарти ефек-

тивності досудового розслідування: незалежність і неупередженість; належність (адекватна компетентність); ретельність; повнота; оперативність та своєчасність; контроль громадськості (відкритість); залучення та участь потерпілого) [10, с. 79].

Вважаємо за необхідне надати коротку характеристику загальним європейським стандартам кримінального переслідування, які сформовані практикою ЄСПЛ:

1. Швидкість (оперативність). У справах, порушених за статтею 3 ЄКПЛ, ЄСПЛ оцінює ступінь невідкладності при розслідуванні скарг органами влади. При цьому розгляду піддаються як сам момент початку розслідування, так і затримка у збиранні доказів (наприклад: зволікання з оглядом місця події, отриманням показань, проведенням впізнання, призначенням судово-медичної експертизи тощо), а також час, протягом якого тривало таке розслідування [11, с. 47].

Т.О. Лоскутов відзначив, що стандарт «оперативність» передбачає, щоб початкова перевірка обставин вчиненого кримінального правопорушення була максимально швидкою, без вимушених затримок [12, с. 466]. Затримки на першочерговому етапі розслідування можуть призвести до втрати доказової інформації та суттєво знижують ефективність усього кримінального провадження.

Згідно стандартів ЄСПЛ розслідування фактів жорстокого поводження має бути невідкладним (з точки зору його започаткування) та швидким (у часі) або, іншими словами, проводиться у розумні строки [11, с. 47]. Так, положення ЄКПЛ вимагають, щоб розслідування проводились оперативно. Слідчі органи повинні бути спроможними реагувати та негайно ініціювати розслідування, що є життєво важливим, особливо проблемою в цьому контексті є ризик того, що стосовно потенційних правопорушень, які розслідуються, може бути застосовано строк давності [13, с. 8]. Відповідно до рішення у справі «Гонгадзе проти України» від 08 листопада 2005 р. заявниця зауважувала, що розслідування факту зникнення її чоловіка проводилось із значними затримками та містило прогалини. Деякі з цих прогалин декілька раз були визнані державними органами [14]. Такі затримки у розслідування не можуть відповідати критеріям оперативності (розумної швидкості), особливо коли мова йде про розслідування вбивства.

Аналізуючи чинне кримінальне процесуальне законодавство Т.О. Лоскутов відзначає, що у разі невнесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення протягом 24 годин про жодну ефективність (ретельність та швидкість) почат-

кового досудового розслідування йтися не може, оскільки органи досудового розслідування обмежені у використанні кримінальних процесуальних засобів доказування. Вони відповідно до норм КПК України позбавлені можливості проведення будь-яких слідчих (розшукових) дій, крім огляду місця події. Це унеможливує повноцінне виявлення, збирання та перевірку інформації щодо кримінального правопорушення. Причому такий обмежений режим розслідування може продовжуватися аж до доби [15, с. 85].

2. Ретельність (сумлінність). Рішення ЄСПЛ «Поміляйко проти України» від 11 лютого 2016 р. демонструє, що при розслідування фактів жорстокого поводження відносно осіб, які знаходяться під юрисдикцією держави органи влади завжди мають сумлінно намагатись з'ясувати, що трапилось, і не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи або використовувати такі висновки як підставу для своїх рішень [16]. У рішенні в справі «Савіцький проти України» від 26 липня 2012 р. мова йшла про те, що органи державної влади повинні вживати всіх заходів для отримання всіх наявних доказів, які мають відношення до події, в тому числі, показань очевидців та експертних висновків тощо. Будь-які недоліки у розслідуванні, які підривають можливість встановлення у ході розслідування причин заподіяння ушкоджень або винних осіб, ставлять під сумнів дотримання цього стандарту та вимог оперативності й розумної швидкості, які також передбачаються у цьому контексті [17]. Органи державної влади повинні були б вжити всіх заходів для збереження доказів, які мають відношення до події. Результат при цьому є обов'язковим, але обов'язковим є здійснення заходів. Прогалини у розслідуванні, які підривають його здатність встановити причину смерті або відповідальних осіб, чи то прямих виконавців, чи то тих, хто замовив або організував злочин, створюють ризик недодержання такого стандарту [14].

Окремі положення чинного КПК України не в повній мірі відповідають стандарту розслідування «сумлінність» («зразкова сумлінність»). Так, Т.О. Лоскутов відзначає, що положення КПК України щодо правової регламентації строків досудового розслідування до повідомлення про підозру не сприяють реалізації такого стандарту. Безумовна та безальтернативна процесуальна норма щодо не зарахування строків досудового розслідування до повідомлення про підозру у загальні строки розслідування може уповільнювати розслідування. При такій правовій регламентації суб'єкти кримінального процесу на досудовій стадії можуть не виявляти необхідної «ретельності» та «старанності» під час встанов-

лення обставин скоєного кримінального правопорушення [12, с. 466].

3. Незалежність. ЄСПЛ у рішенні в справі «Савіцький проти України» від 26 липня 2012 р. зазначає, що одним з критеріїв ефективності розслідування є фактична та юридична (як за законом, так і на практиці) незалежність осіб, відповідальних за проведення слідства [17]. Для того, щоб розслідування за участі представників держави було ефективним, здебільшого незалежність осіб, які здійснюють розслідування, від тих, хто приймав участь у злочині, повинна вважатись як необхідність [14]. У рішенні в справі «Михалкова та інші проти України» від 13 січня 2011 р. ЄСПЛ стверджує, що за загальним правилом вважається необхідним, щоб особи, які відповідальні за розслідування і здійснюють його, були незалежними від тих, хто причетний до відповідних подій [18].

4. Безсторонність. Зазвичай безсторонність визначається як відсутність упередження або наперед складеної думки і може оцінюватись у різний спосіб (Кіпріану проти Кіпру, заява 73797/01) [19, с. 8]. У рішенні ЄСПЛ у справі «Яременко проти України» від 12 червня 2008 р. зазначено такий приклад порушення критерію безсторонності розслідування: «Перший допит заявника стосовно його скарг на погане поводження проводив слідчий прокуратури Г., якого дружина заявника у своїй скарзі чітко назвала серед тих, хто чинив на її чоловіка тиск. Крім того, відмовляючи в порушенні кримінальної справи у зв'язку зі скаргою на погане поводження, прокурор В., який очолював Харківську районну прокуратуру, навіть не згадав слідчого Г., який працював у тій самій районній прокуратурі. До того ж, коли заявник назвав прізвища інших працівників Харківського райвідділу міліції, причетних, за його словами, до цих подій, їх допитав слідчий прокуратури Г., який, як стверджувалося, був їхнім спілником» [20]. Дотримання стандарту безсторонності означає, що представники держави, які мають ту чи іншу зацікавленість у результатах розслідування справи, мають бути відсторонені від розслідування та мають бути позбавленими будь-якого впливу на його результати.

5. Прозорість (громадський контроль). У своїх рішеннях ЄСПЛ наголошує, що наявність суттєвого громадського контролю за ходом розслідування та його результатами є важливою для забезпечення громадської впевненості в дотриманні державними органами принципу верховенства права та у попередженні будь-яких ознак змови або поблажливості до незаконних дій [17]. Аби розслідування було ефективним, має бути суттєвий елемент громадського контролю для забезпечення підзвітності як на практиці, так

і в теорії, для підтримки громадської впевненості у дотриманні органами державної влади принципу верховенства права та для попередження будь-яких ознак пособництва незаконним діям або толерантного відношення до них. Ступінь такого громадського контролю може бути різним в залежності від обставин кожної окремої справи. Однак у всіх справах близький родич потерпілого має бути залучений до відповідного провадження тією мірою, якою це необхідно для забезпечення його легітимних інтересів [18].

Цілком справедливою вбачається думка Д.М. Говорун про те, що критерії ефективності розслідування, які вироблені практикою ЄСПЛ, слід розповсюдити не лише на випадки розслідування злочинів, внаслідок яких сталася смерть потерпілого, або під час розслідування яких було встановлено факт жорстокого поводження з боку представників держави. Авторка визначає такі критерії як універсальні, тобто за такими критеріями може визначатись ефективність досудового розслідування у будь-яких категоріях справ [21, с. 257]. Схожу позицію займає й О.М. Федорів відзначаючи, що вищевказані критерії є мінімальними загальними стандартами національного досудового розслідування, незалежно від того, за якою статтею кримінального закону кваліфіковано вчинене діяння [10, с. 173].

Отже, практикою ЄСПЛ сформовано стандарти (критерії) ефективності кримінального переслідування. Слід погодитись з поглядами Д.М. Говорун, О.М. Федорів щодо того, що такі стандарти розслідування є прийнятними не лише щодо розслідування випадків смерті або ж жорстокого поводження з боку представників держави, а й щодо розслідування будь-якого кримінального правопорушення.

Розвиток кримінального процесуального законодавства під впливом практики ЄСПЛ щодо забезпечення прав і свобод людини зумовлює формування та визначення стандартів кримінального переслідування («швидкість» («оперативність»), «ретельність» («сумлінність»), «незалежність», «безсторонність», «прозорість» («громадський контроль»)). Втілення таких стандартів у процедуру кримінального переслідування сприяє підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю.

Л.М. Лобойко вказував, що сучасний кримінальний процес може бути побудований лише в тому разі, коли побудова його спиратиметься на передові, сучасні результати наукових досліджень. Тому наукову обґрунтованість варто вважати принципом побудови сучасного кримінального процесу [22, с. 40]. В даному твердженні акцент робиться саме на такій ознаці кримінального процесу як сучасність. На наше переконання, процедуру кримінального переслідування

можна вважати сучасною виключно у разі, коли у ході такої обвинувальної діяльності права і свободи людини дотримуються на належному рівні та підкріплюються реально діючим механізмом процесуальних гарантій.

М.С. Цуцкірідзе пише, що використання наукових результатів, досягнутих у загальній теорії боротьби зі злочинністю для дослідження проблем кримінального процесу, у межах якого держава вирішує питання кримінальної відповідальності щодо конкретної особи, забезпечує достовірність наукових результатів галузевої науки – кримінального процесу [5, с. 148–149]. Дослідження кримінальної процесуальної діяльності слідчого має відбуватися шляхом розширення наукових знань, їх поглиблення та шляхом залучення знань з інших галузей науки. Це здійснюється через пропозиції та дослідження додаткових повноважень, процесуальних засобів, нових засад кримінальної процесуальної діяльності, застосування додаткових заходів забезпечення кримінального провадження, додаткових суб'єктів, нових форм діяльності слідчого, форм його взаємодії з іншими суб'єктами [5, с. 162–163].

Раціональне зерно є в думці Л.М. Лобойка, який вважав, що будь-яка зміна, внесена до закону, може бути спрямована на побудову як сучасного, так і «несучасного» кримінального процесу. Причому одне й те саме положення законопроекту про внесення змін до КПК України одні суб'єкти розцінюють як сучасне, інші – навпаки. Найнадійнішим, як уявляється, орієнтиром «сучасності» кримінального процесу є його наукова обґрунтованість, оскільки саме наука є тією цариною людської діяльності, що продукує нові, сучасні знання [22, с. 42]. Складовою частиною принципу наукової обґрунтованості побудови сучасного кримінального процесу є широке, максимально можливе залучення науковців до обговорення й обґрунтування тих чи інших законодавчих положень, особливо тих, що визначають концептуальні основи побудови процесу [22, с. 44].

Таким чином, теорія боротьби зі злочинністю збагачується сучасними теоретичними розробками проблем кримінального переслідування. Отримання нових наукових результатів щодо кримінального переслідування обумовлює зміну підходів до доктринального дослідження проблем теорії боротьби зі злочинністю.

Висновки. Боротьба зі злочинністю може включати декілька складових, зокрема, кримінально-правову, кримінологічну, кримінально-виконавчу, оперативно-розшукову та інші. Всі наведені елементи є важливими для досягнення бажаного результату протидії злочинності. Разом з тим, однією з головних складових

боротьби зі злочинністю є процесуальна діяльність з кримінального переслідування у межах кримінального провадження.

Кримінальна процесуальна діяльність щодо кримінального переслідування є невід'ємною частиною боротьби зі злочинністю. Держава не може ефективно протидіяти злочинності без здійснення процесуальної діяльності, спрямованої на викриття певної особи у вчиненні кримінального правопорушення. Шляхом притягнення до кримінальної відповідальності винної особи реалізується державна функція боротьби зі злочинністю.

Боротьба зі злочинністю шляхом здійснення кримінального переслідування постійно удосконалюється. Розвиток кримінального процесуального законодавства під впливом практики Європейського суду з прав людини щодо забезпечення прав і свобод людини зумовлює формування та визначення стандартів кримінального переслідування («швидкість» («оперативність»), «ретельність» («сумлінність»), «незалежність», «безсторонність», «прозорість» («громадський контроль»)). Виконання цих стандартів сприяє підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю.

Теорія боротьби зі злочинністю збагачується сучасними теоретичними розробками проблем кримінального переслідування. Отримання нових наукових результатів щодо кримінального переслідування обумовлює зміну підходів до доктринального дослідження проблем теорії боротьби зі злочинністю.

Література

1. Лобойко Л.М. Актуальні проблеми слідчого кримінального процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 1997. 18 с.
2. Давидюк В.М. Запобігання кримінальним правопорушенням: кримінально-процесуальний аспект. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 5 (23). С. 509-517.
3. Зеленецький В.С. Звід монографічних робіт нової наукової спрямованості. Київ : Істина, 2012. 776 с.
4. Зеленецький В. С. Загальнотеоретичні основи забезпечення діяльності суб'єктів боротьби зі злочинністю. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2007. Вип. 16. С. 183–192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2007_16_18 (дата звернення: 16.02.2025).
5. Цуцкірідзе М.С. Кримінальна процесуальна діяльність слідчого: теорія та практика : монографія; вступне слово проф. М.А. Погорецького. Київ : Алерта, 2020. 562 с.
6. Козич І. В. Функціональна взаємодія підсистем політики у сфері боротьби зі злочинністю. *Правові новели*. 2020. № 10. С. 248–253.
7. Юрчишин В.М. Проблеми удосконалення функцій прокурора на досудових стадіях кримінального процесу України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012.

№ 1 (5). 10 с. URL : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12уумкпу.pdf> (дата звернення 26.02.2025).

8. Лоскутов Т.О. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим : монографія. Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2011. 164 с.

9. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 24.02.2025).

10. Федорів О.М. Європейські стандарти ефективності досудового розслідування: дис. ... докт. філософії: 081 – Право. Львів, 2023. 231 с.

11. Застосування в Україні європейських стандартів протидії жорсткому поводженню і безкарності : науково-практичний посібник для суддів / Н.М. Ахирська та ін. ; за заг. ред. В.Т. Маляренка. Київ : «К.І.С.», 2011. 320 с.

12. Лоскутов Т.О. Нормативне забезпечення стандартів ефективного досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 465–468.

13. Ефективні розслідування смертей або випадків жорсткого поводження, спричинених силами безпеки. Тематична довідка. Департамент з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини. 2020. 17 с. URL : <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-effective-investigations-ukr/1680a069be> (дата звернення 25.02.2025).

14. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гонгадзе проти України» від 08.11.2005 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_420 (дата звернення: 24.02.2025).

15. Лоскутов Т.О. Предмет правового регулювання у кримінальному процесі : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 445 с.

16. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Поміляйко проти України» від 11.02.2016 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b28#Text (дата звернення: 24.02.2025).

17. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Савіцький проти України» від 26.07.2012 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_878 (дата звернення: 24.02.2025).

18. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Михалкова та інші проти України» від 13.01.2011 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_676 (дата звернення: 24.02.2025).

19. Довідник термінів у практиці ЄСПЛ з питань кримінального судочинства. Л.І. Аркуша та ін. Одеса : Фенікс, 2022. 48 с. URL : <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1d84c9bf-9a1c-4481-a172-3e14590050e4/content> (дата звернення: 24.02.2025).

20. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Яременко проти України» від 12.06.2008 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405 (дата звернення: 24.02.2025).

21. Говорун Д. М. Ефективне досудове розслідування як засіб реалізації засади публічності у кримінальному провадженні. *Перспективи розвитку діяльності органів досудового розслідування: процесуальний організаційний аспекти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 29 квітня 2013 р.). Луганськ, 2013. С. 251–258. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11037/1/Govorun_251-258.pdf (дата звернення 24.02.2025).

22. Лобойко Л. М. Принцип наукової обґрунтованості побудови сучасного кримінального процесу України. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. Вип. 31. С. 40–54.

Анотація

Патрелюк Д. А. Кримінальне переслідування крізь призму теорії боротьби зі злочинністю. – Стаття.

Наукова стаття присвячена дослідженню кримінального переслідування крізь призму теорії боротьби зі злочинністю. З'ясовано, що виконання загального завдання боротьби зі злочинністю напряму залежить від «якості» кримінального переслідування. Встановлено, що кримінальна процесуальна діяльність щодо кримінального переслідування є невід'ємною частиною боротьби зі злочинністю. Держава не може ефективно протидіяти злочинності без здійснення процесуальної діяльності, спрямованої на викриття певної особи у вчиненні кримінального правопорушення. Шляхом притягнення до кримінальної відповідальності винної особи реалізується державна функція боротьби зі злочинністю. Констатовано, що боротьба зі злочинністю може включати декілька складових, зокрема, кримінально-правову, кримінологічну, кримінально-виконавчу, оперативно-розшукову та інші. Дані елементи є важливими для досягнення бажаного результату протидії злочинності. Разом з тим, однією з головних складових боротьби зі злочинністю є процесуальна діяльність з кримінального переслідування у межах кримінального провадження. Вказано, що процесуальна діяльність сторони обвинувачення, яка спрямована на викриття конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення, є основним кримінальним процесуальним інструментом боротьби зі злочинністю. Досліджено, що практика ЄСПЛ задає темп розвитку вітчизняного кримінального процесу. Стандарти кримінального переслідування, які сформовані практикою ЄСПЛ є прогресивними та відповідають сучасним уявленням про рівень забезпечення прав і свобод людини у ході кримінального провадження. Підсумовано, що розвиток кримінального процесуального законодавства під впливом практики ЄСПЛ щодо забезпечення прав і свобод людини зумовлює формування та визначення стандартів кримінального переслідування («швидкість» («оперативність»), «ретельність» («суцільність»), «незалежність», «безсторонність», «прозорість» («громадський контроль»)). Втілення таких стандартів у процедуру кримінального переслідування сприяє підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю. Відмічено, що теорія боротьби зі злочинністю збагачується сучасними теоретичними розробками проблем кримінального переслідування. Отримання нових наукових результатів щодо кримінального переслідування обумовлює зміну підходів до доктринального дослідження проблем теорії боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: кримінальне переслідування, боротьба зі злочинністю, стандарти кримінального переслідування, досудове розслідування, доктринальне дослідження.

Summary

Patreljuk D. A. Criminal prosecution through the prism of crime control theory. – Article.

The scientific article is devoted to the study of criminal prosecution through the prism of the theory of combating crime. It was found that the implementation of the general task of combating crime directly depends on the “quality” of criminal prosecution. It was established that criminal procedural activity regarding criminal prosecution is an integral part of the fight against crime. The state cannot effectively combat crime without carrying out procedural activities

aimed at exposing a certain person in committing a criminal offense. By bringing the guilty person to criminal liability, the state function of combating crime is realized. It was stated that the fight against crime may include several components, in particular, criminal law, criminology, criminal enforcement, operational and investigative, and others. These elements are important for achieving the desired result of combating crime. At the same time, one of the main components of the fight against crime is the procedural activity of criminal prosecution within the framework of criminal proceedings. It is indicated that the procedural activity of the prosecution, which is aimed at exposing a specific person in committing a criminal offense, is the main criminal procedural tool for combating crime. The practice of the ECHR sets the pace for the development of the domestic criminal process. The standards of criminal prosecution, which are formed by the practice of the ECHR, are progressive and correspond to modern ideas about the level of ensuring human rights and

freedoms in the course of criminal proceedings. It is concluded that the development of criminal procedural legislation under the influence of the practice of the ECHR on ensuring human rights and freedoms determines the formation and definition of standards of criminal prosecution ("speed" ("expeditiousness"), "thoroughness" ("conscientiousness"), "independence", "impartiality", "transparency" ("public control")). The implementation of such standards in the criminal prosecution procedure contributes to increasing the effectiveness of the fight against crime. It is noted that the theory of combating crime is enriched by modern theoretical developments of the problems of criminal prosecution. Obtaining new scientific results regarding criminal prosecution necessitates a change in approaches to the doctrinal study of problems of the theory of combating crime.

Key words: criminal prosecution, crime control, standards of criminal prosecution, pre-trial investigation, doctrinal research.